

Orta Yol Politikası Bizi Sosyalizme Götürür*

Ludwig von Mises

Giriş

Sosyalizm ve komünizmin bütün türlerinin ana dogması şudur: Piyasa ekonomisi veya kapitalizm, katı bireycilerden müteşekkil küçük bir azınlığın biricik faydaları için, insanların büyük çoğunluğunun hayatî menfaatlerine zarar veren bir sistemdir. Kapitalizm, işçi sınıfını [sürekli] artan yoksulluğa mahkûm etmekte; hiçbir iş yapmayan asalak sınıfı zenginleştirirken, işçilerin sefilleşmesine, köleleşmesine, baskı görmesine, işten çıkarılmasına ve sömürülmesine yol açmaktadır.

Bu öğretiyi, Karl Marx'ın eseri değildi. Marx ortaya çıkmadan çok önce geliştirilmişti. En başarılı propagandacıları Marx'çı yazarlar değil, Carlyle ve Ruskin gibi insanlarla İngiliz Fabianları, Alman profesörleri ve Amerikalı teorisyenlerdi. Ve önemli bir hakikat şudur ki; dogmanın doğruluğuna sadece, çok erken susturulmuş ve üniversitelere girişleri engellenmiş çok az sayıda iktisatçı, basın mensubu, siyasî parti lideri ve –her şeyden önce- devlet daireleri tarafından itiraz edildi. Kamuoyu, genellikle, kapitalizmin mahkûm edilmesini çekincesiz kabul etti.

1. Sosyalizm

Fakat insanların bu dogmadan hareketle oluşturdukları pratik siyasî sonuçlar, tabii ki tek biçim değildir. Bir grup, bu belâları (kötülükleri) yok etmek, yani kapitalizmi tamamen ortadan kaldırmak için sadece bir tek yol olduğunu iddia etmiştir. Onlar; üretim araçlarının özel kontrolünün yerine kamusal denetimin ikame edilmesini savunurlar; sosyalizm, komünizm, plânlama veyahut da devlet kapitalizmi olarak adlandırdıkları şeyin tesis edilmesini amaç edinirler. Oysa bütün bu kelimeler aynı şeyi ifade eder. Buna göre; artık tüketiciler bir malı satın alarak veya satın almaktan vazgeçerek neyin ne kadar ve ne kalitede üretileceğini belirlememeli; bundan böyle, tek başına merkezî bir otorite bütün üretim etkinliklerini yönlendirmelidir.

2. –Sözde Bir Orta Yol Politikası Olarak- Müdahalecilik

İkinci bir grup daha az radikal gibi gözükmemektedir. Onlar, sosyalizmin, kapitalizmden daha iyi olduğunu reddetmekte; üçüncü bir sistem tavsiye etmektedirler. Bu sistem; toplumun iktisadî teşkilâtlanmasına ilişkin üçün-

cü bir sistemdir, diğer iki sistemin arasında bir yerde durmaktadır; ve her ikisinin avantajlarını muhafaza ederken, her birinin dezavantajlarından sakınmaktadır. Bu üçünü sistem, müdahalecilik sistemi olarak bilinir. Amerikan siyaset terminolojisinde buna sık sık orta yol politikası olarak gönderme yapılır. Bir çok insan için bu üçüncü sistemi popüler yapan şey, üçüncü yolcuların çetrefil (girift) meselelerin çözümünde seçtikleri özel yoldur. Onlara göre; iki sınıf, yani bir tarafta kapitalistler ve müteşebbisler, diğer tarafta da ücretliler, sermaye gelirinin ve girişime ilişkin etkinliklerin dağıtımını konusunda kavga etmektedir. Her iki taraf da bütün pastanın kendisinin olmasını istemektedir. Şimdi arabulucular önerelim ve gelin, bu iki sınıf arasında değeri eşit bir şekilde bölüştürerek barışı tesis edelim. Tarafsız bir uzlaştırıcı olan devlet, [iktisadî hayata] müdahale etmeli, kapitalistlerin açgözlülüğünü sınırlamalı ve kârların bir bölümünü çalışan sınıflara vermelidir. Böylece, totaliter sosyalizmin moloch ([İncile göre] Ammoniler ve Fenikelilerin çocuklarını yakarak kurban ettikleri Tanrı)'unu yüceltmeden, moloch kapitalizmi bulunduğu mevkiinden kaldırmak mümkün olacaktır.

Ne var ki, meseleyi değerlendirmenin bu şekli ciddi sorunlar içermektedir. Kapitalizm ve sosyalizm arasındaki düşmanlık, ganimetin dağılımı ile ilgili bir tartışma değildir, toplumun iktisadî teşkilatlanmasıyla ilgili iki düzen, kapitalizm veya sosyalizm, hakkında bir tartışmadır. Öyle ki, bu iki düzen, bütün insanların genellikle iktisadî, yani faydalı mal ve hizmetlerin muhtemel en iyi arzı, olarak adlandırdıkları etkinliklerin nihaî amacı saydıkları sonuçlara en iyi erişimi kolaylaştırır. Kapitalizm bu sonuçları, halkın piyasadan mal satın alma ve satın almaktan vazgeçmesinden müteşekkil hâkimiyetine dayalı (tâbi) özel girişimcilik ve inisiyatifle elde etmek is-

ter. Sosyalistler, çeşitli bireylerin plânları yerine merkezî bir otoritenin eşsiz (biricik) plânını ikame etmek isterler. Onlar, Marx'ın "üretim anarşisi" olarak adlandırdığı şeyin yerine, biricik hükümet tekeli koymak isterler. Düşmanlık, donanımların sabit bir miktarının dağıtım biçimine değil, insanların keyfini çıkarmak istedikleri bütün bu malları üretme biçimine işaret eder.

Bu iki ilkenin çatışması kaçınılmazdır ve bu iki ilkeyi uzlaştırmak mümkün değildir. Kontrol bölünemez. Ya piyasada ortaya çıkan üretim faktörlerinin ne amaçla ve nasıl kullanılması gerektiğine tüketici talepleri karar verir ya da bu meseleleri hükümet halleder. Bu iki çelişik ilkenin arasındaki karşıtlığı hafifletebilecek hiçbir şey yoktur. Bu iki ilke, birbirini dışlayan ilkelerdir. Müdahalecilik; kapitalizm ve sosyalizm arasında sihirli bir değnek (araç) değil, toplumun iktisadî teşkilatlanmasına ilişkin üçüncü bir sistem tasarımıdır ve bu şekilde anlaşılmalıdır.

3. Müdahalecilik Nasıl Çalışır?

Bugünkü tartışmanın konusu, kapitalizm yahut sosyalizmin erdemleri hakkında kuşkular ileri sürmek değildir. Bugün yalnızca müdahalecikle ilgileniyorum. Ve herhangi bir ön yargıya dayalı bir bakış açısından hareketle, müdahaleciliğin keyfi bir değerlendirmesine girişmeye niyetim yok. Benim tek amacım müdahaleciliğin nasıl çalıştığını göstermek ve topluluğun iktisadî teşkilatlanması için daimî bir sistem örneği sayılıp sayılamayacağını göstermektir.

Müdahaleciler, üretim araçlarının özel sahipliğini, girişimciliği ve piyasa mübadelesini ortadan kaldırmayı düşünmediklerini vurgularlar; ama, yıkımın yayılmasına ve insanların çoğunluğunun sömürülmesine sebep olan bu kapitalist kurumlara mani olmanın zorunlu olduğunu söylemeye devam ederler.

Hükümetin görevi, mülk sahibi sınıfların açgözlülüklerinin fakir sınıflara zarar vermesi için emir ve yasaklar yoluyla frenlenmesidir. Müdahale edilmeyen ya da bırakın yap-sınlar kapitalizmi bir belâdır. Fakat kötülüklerini ortadan kaldırmak için kapitalizmi büsbütün yok etmek gerekmez. Hükümetin kapitalistlerin ve müteşebbislerin faaliyetlerine müdahalesiyle birlikte kapitalist sistemi iyileştirmek mümkündür. Bu gibi hükümet düzenlemeleri ve iş âlemiyle ilgili sert tedbirler, kapitalizmin korumaya değer özelliklerini kurtarmanın ve totaliter sosyalizmi uzaklaştırmanın tek yoludur. Bu felsefeden dolayı müdahaleciler, önlemlerden oluşan bir politika demetine kendilerini adarlar. Gelin, bunlardan birini, çok popüler olan fiyat kontrolü plânını ele alalım.

4. Fiyat Kontrolü Sosyalizme Nasıl Kılavuzluk Yapıyor?

Hükümet belirli bir malın, -örneğin sütün- fiyatının çok yüksek olduğuna inanır. Hükümet, fakirlerin çocuklarına daha fazla süt verebilmeleri için, sütün alınmasını mümkün hâle getirmek ister. Sonuç şudur: Marjinal süt üreticileri, ki onlar en yüksek maliyetle süt üretirler, şimdi zarara uğrarlar. Tek tek çiftçiler ve iş adamları zararına üretimi sürdürmeyecekleri için, söz konusu marjinal üreticiler üretimi ve piyasada da süt satışını durdururlar. İneklerini ve hünerlerini daha faydalı diğer amaçlar için kullanacaklardır. Örneğin, yağ, peynir veya et üreteceklerdir. Tüketiciler için -fazla değil- daha az süt mevcut olacaktır. Bu tabî ki hükümetin amaçlarına aykırıdır. O, bazı insanların daha çok süt almasını kolaylaştırmak ister. Fakat müdahalenin bir sonucu olarak mevcut arz düşer. Hükümetin ve onun politikalarını desteklemeye hevesli grupların bakış açısından hareketle yapılacak bir değerlendirmede, söz konusu tedbirin başarılı olmadığı görülür. Bu, -yine hükümetin bakış

açısından hareketle- iyileştirilmesi düşünülen önceki durumdan bile daha az arzu edilen bir duruma yol açar.

Şimdi, hükümet bir alternatifle karşı karşıyadır. Kararını feshedebilir ve süt fiyatını kontrol etmeye yönelik bir çabaya girişmez. Fakat süt fiyatını serbest piyasanın belirleyecek olduğu orandan aşağıda tutmakta ısrar ediyorsa ve diğer taraftan da sütün arzındaki bir düşüşe mani olmak istiyorsa, marjinal üreticilerin işlerini kârsız kılan sebepleri ortadan kaldırmaya çalışmalıdır. Süt fiyatına dair ilk karara sadece, sütün marjinal üreticilerinin artık zarar etmeyeceği ve netice itibarıyla üretimi/hasılayı sınırlandırmaktan vazgeçecekleri düşük bir fiyat seviyesinde süt üretimi için gerekli olan üretim faktörlerinin fiyat tespitiyle ilgili ikinci bir karar eklenmelidir. Fakat daha sonraki aşamalarda aynı hikâye devam edecektir. Süt üretimi için gerekli üretim faktörlerinin arzı düşer ve hükümet tekrar başladığı yere döner. Eğer yenilgiyi kabûl etmezse ve fiyatlara burnunu sokmaktan geri durmazsa, süt üretiminde gerekli faktörlerin üretimi için lüzumlu olan bu üretim faktörlerinin fiyatını daha yükseğe çıkarmalı ve sabitlemelidir. Böylece hükümet mecburen daha da ileri giderek, bütün tüketim mallarının ve -hem beşerî (işgücü) hem de maddî- bütün üretim faktörlerinin fiyatlarını adım adım tespit eder ve her müteşebbise ve her işçiye bu fiyatlar ve ücretlerle çalışmaya devam etmesini emreder. Hiçbir sanayi dalı, ücretlerin ve fiyatların tüm yönleriyle tespit edilmesinden ve hükümetin üretilmesini görmek istediği bu miktarların üretilmesine yönelik bu tür mecburiyetlerden bağışık tutulamaz. Eğer bazı sanayi dalları, sadece hayatî olmayan ve lüks nitelikli olan malları ürettikleri için bu sınırlandırmalardan bağışık tutulsaydı, sermaye ve emek bu alanlara akmaya meyyleder ve bunun da neticesi, hükümetin kitlelerin ihtiyaçları-

nın tatmini için vazgeçilmez addettiği ve fiyatlarını tamamen sabitlemiş olduğu malların arzında bir düşüş yaşanırdı.

Fakat, iş hayatının tüm yönleriyle kontrol edilmesi durumunda artık piyasa ekonomisine ilişkin bir sorundan bahsedilemez. Vatan daşlar artık bir malı satın alarak veya satın almaktan vazgeçerek neyin nasıl üretileceğini belirlemezler. Bunları belirleme yetkisi hükümete geçmiştir. Böyle bir iktisadî sistem artık kapitalizm değil tüm yönleriyle bir hükümet plânlamasıdır, sosyalizmdir.

5. Sosyalizmin *Zwangswirtschaft* Modeli

Sosyalizmin bu modelinin kapitalizmin bazı özelliklerini ve dış görünüşünü koruduğu tabî ki doğrudur. Bu model, üretim araçlarının özel mülkiyetini, fiyatları, ücretleri, faiz oranlarını ve kârları sözde ve görünüşte devam ettirir. Fakat gerçekte devletin sınırsız otokrasisinden başka hiçbir şeyi hesaba katmaz. Hükümet; müteşebbislere ve kapitalistlere neyi ne miktarda ve ne kalitede üreteceğini, hangi fiyatla kimden satın alacağını, hangi fiyata kime satacağını söyler; işçilerin ne kadar ücretle ve nerede çalışmak zorunda olduklarını kararlaştırır. Piyasa mübadelesi sadece palavradır. Bütün fiyatlar, ücretler ve faiz oranları kamu otoritesi tarafından belirlenir. Fiyatlar, ücretler, faiz oranları sadece görünüştedir, hatta hükümet emirlerindeki rakamlardan ibarettir. Üretimi tüketiciler değil hükümet yönlendirir. Hükümet, üretimi belirler, yönlendirir. Hükümet her bir vatandaşın gelirini, herkesin hangi mevkide çalışmak zorunda olduğunu tayin eder. Bu, kapitalizm kisvesindeki sosyalizmdir; Hitler Almanya'sının *Zwangswirtschaft* şekli ve Büyük Britanya'nın plânlı ekonomisidir.

6. Alman ve İngiliz Deneyimi

Gerçek durumunu anlattığım sosyal dönüşüm tasarısı sadece kurumsal bir yapı değil-

dir. Bu, Almanya'da, İngiltere'de ve diğer bir takım ülkelerde sosyalizmin neden olduğu birbirini izleyen olayların gerçeğe uygun bir portresidir.

Almanlar, ilk kez Birinci Dünya Savaşında, hayatî olarak addettikleri küçük bir grup tüketim malları için tavan fiyat uyguladılar. Bu tedbirlerin başarısızlığı onları sürekli olarak daha fazla önlem almaya itti; öyle ki, savaşın ikinci döneminde *Hindenburg plânını* kabul ettiler. Hindenburg plânının içeriğinde, tüketici kısmında serbest seçim ve işletmeler kısmında da kendiliğinden aldıkları kararlar için boş yer yoktu. Bütün iktisadî faaliyetler, kayıtsız şartsız, kamu otoritelerinin özel yetki alanına verilmişti. Kaiser'in tamamen mağlup olması, imparatorluğun bütün idare araçlarını ortadan kaldırdı; ve bundan dolayı Hindenburg plânı, gerçekleşmeyen büyük bir plân olarak kaldı. Fakat 1937'de Başbakan Brüning, yeni bir fiyat kontrolü politikasına girişince, başta Hitler olmak üzere onun yandaşları bu politikaya inatla yapıştı ve aynı hikâyeye tekrar etti.

Birinci Dünya Savaşında fiyat kontrol tedbirlerini benimseyen İngiltere ve diğer bütün ülkeler, aynı başarısızlığı tecrübe ettiler. Onlar da, ilk çalışma/iş kararnameleriyle gerçekleştirmeye çalıştıkları şeyleri sürekli daha ileri götürdüler. Fakat, halkın muhalefeti ve zaferi fiyatların kontrolüne yönelik bütün plânları göz ardı ettiğinde onlar, henüz bu gelişmenin ilk aşamasındaydılar.

İkinci Dünya Savaşı'nda durum farklıydı. İngiltere, tekrar birkaç hayatî mal için fiyat tavanı uygulamasına başvurdu ve bütün ülke ekonomisinin en ince ayrıntısına kadar plânlanmasının iktisadî hürriyetin yerine ikame edildiği duruma kadar, bütün ihtimalleri denemek zorunda kaldı. Savaşın sonuna gelindiğinde, İngiltere sosyalist bir siyasî birlikti.

İngiliz sosyalizminin, Mr. Attlee'nın İşçi Hükûmeti'nin değil Mr. Winston Churchill'in savaş kabinesinin başarısızlığı olduğunun hatırlanması dikkate değerdir/önemlidir. İşçi Partisinin yaptığı şey, özgür bir ülkede sosyalizmin tesis edilmesi değil, savaş boyunca ve savaş sonrası dönemde geliştirilmiş olan sosyalizmin muhafaza edilmesiydi. Hakikat, İngiliz Bankasının, kömür madenlerinin ve diğer iş dallarının millileştirilmesiyle oluşturulan büyük sansasyonlarla örtbas edilmiştir. Bununla beraber, İngiltere, bazı teşebbüslerin resmî olarak kamulaştırılmasından ve millileştirilmesinden dolayı değil de, vatandaşların bütün iktisadî faaliyetlerinin hükümetin ve onun birimlerinin tam kontrolüne maruz kalmasından dolayı sosyalist bir ülke olarak adlandırılmalıdır. Kamu otoriteleri, işgücü ve sermayenin çeşitli iş kollarına tahsisini yönlendirir, neyin üretilmesi gerektiğini belirlerler. Bütün iş faaliyetlerinde egemenlik, özel bir yetkiyle hükümettedir. İnsanlar, vesayet altındaki çocuklar mevkiine indirilmektedir, emirlere kayıtsız şartsız olarak itaat etmeye mecburdur. Sadece tâli işlevler işadamlarına, yani önceden müteşebbis olanlara, bırakılır. Onların yapmakta özgür oldukları her şey, hükümetin bakanlıklarının kararlarını, neredeyse tamamen sınırlandırılmış bir alan içinde, hayata geçirmektedir.

Anlamamız gereken şey şu ki, sadece birkaç malı etkileyen tavan fiyatları istenilen sonuçları elde etmede başarısız olur. Tam aksine, bu politikalar, -hükümetin bakış açısından bakıldığında- hükümetin değiştirmek istediği daha önceki durumdan çok daha kötü sonuçlar ortaya çıkarır. Eğer hükümet, kaçınılmaz fakat hoş olmayan bu sonuçları ortadan kaldırmak için daha da ileri gidip bu yolu takip ederse, nihayet, kapitalist ve serbest girişimci bir sistemi Hindenburg modeli sosyalizme dönüştürür.

7. Krizler ve İşsizlik

Piyasa olgularıyla ilgili diğer bütün mübadele çeşitlerinde de sonuç aynıdır. Asgarî ücret oranları -ister hükümet isterse işçi sendikalarının baskı ve şiddetiyle kararlaştırılıp uygulan- müdahale edilmemiş piyasada belirlenen en üst düzeyden daha yukarı çekilmesi için uğraşılacak ücret oranları, yıldan yıla kitlesel işsizlikle sonuçlanacaktır. Doğru olan şu ki; kredi genişlemesiyle faiz oranlarını düşürmeye yönelik çabalar, hızla büyüyen iş âlemini canlandırır. Fakat böylece ortaya çıkan refah, sadece yapay bir sera ürünüdür ve kaçınılmaz bir şekilde çöküntü ve depresyona yol açar. İnsanlar birkaç yıllık kredi genişlemesi ve enflasyonla kolay para kazanmanın bedelini ödemek zorunda kalırlar.

Depresyon ve kitlesel işsizlik dönemlerindeki yinelemeler/tekrarlar, insanların zihninde kapitalizme karşı güvensizlik yaratır. Oysa bu olaylar, serbest piyasanın işleyişinin bir sonucu değildir. Aksine, iyi niyetli fakat tedbirsiz hükümet müdahalesinin piyasaya engel olmasının bir sonucudur. Nüfusla karşılaştırıldığında sermaye artışını hızlandırmaktan başka, ücret oranlarının yüksekliğini ve genel hayat standardını artırabilecek bir araç yoktur. İş arayan ve ücretle geçinmek için can atan herkes için ücret oranlarını yükseltmenin tek yolu, kişi başına yatırılan sermaye miktarını artırarak, sınaî etkinliğin verimliliğini sürekli olarak yükseltmektir. Amerikan ücret oranlarının Avrupa ve Asya'nın ücret oranlarının epey üstüne çıkmasını sağlayan şey, Amerikan işçilerinin zahmet ve eziyetinin daha fazla ve daha iyi araçlarla gideriliyor olmasıdır. İyi bir hükümetin insanların maddî refahını iyileştirmek için yapabileceği yegâne şey, üretimle ilgili teknolojik yöntemlerin iyileşmesi için gerekli olan yeni sermayenin biriktirilmesinin önündeki engelleri içermeyen kurumsal bir düzeni tesis etmek ve muhafaza etmektir.

8. Sosyalizme Giden İki Yol

Müdahalecilik, [belirli bir noktada] durmaya kararlı iktisadî bir sistem olarak addedilemez. O, birbirini izleyen bir dizi adım yoluyla kapitalizmi sosyalizme dönüştürme yöntemidir. Bu yönüyle müdahalecilik, bir adımda sosyalizmi beraberinde getirecek komünist çabadan farklıdır. Bu fark, siyasî hareketin esas amacına işaret etmez; her iki grubunda amaçladığı bir hedefin elde edilmesi için başvurulan bir taktiğe işaret eder.

Karl Marx ve Fredrich Engels, sosyalizmin gerçekleşmesi için bu iki yolun her birini sıra ile tavsiye etti. 1948'de *Komünist Manifesto*'da kapitalizmin sosyalizme adım adım dönüşümü için bir plân taslağı çizdiler. Proletarya, yönetici mevkiine yükseltilmeli ve siyasî üstünlüğünü kullanıp "derece derece bütün sermayeyi burjuvazinin elinden almalıdır". Bu el koyma işi; der onlar, "sadece mülkiyet hakkı ve burjuva üretim koşullarına despotik saldırılarla hayata geçirilebilir; netice itibariyle, iktisadî olarak yetersiz ve müdafaası imkânsız gibi gözükken fakat [komünist] hareket esnasında işe yarar/yararlı önlemler vasıtasıyla, eski sosyal düzene daha fazla saldırıyı gerekli kılar ve üretim biçiminin tamamen kökünden değişmesinin bir aracı olarak kaçınılmazdır". Bu çerçevede onlar, on örnek önlemi bir bir sayarlar.

Daha sonraki yıllarda Marx ve Engels fikirlerini değiştirdiler. İlk kez 1867'te yayımlanan temel eseri *Das Capital*'de Marx, olup bitenleri farklı bir şekilde değerlendirdi. Sosyalizm "tabii hukukun değişmezliğiyle birlikte" ortaya çıkmaya mecburdur. Fakat bu, kapitalizm tam olgunluğuna erişmeden görülemez. Kapitalizmin çöküşü, yani kapitalizmin ilerleyen/tedricî evrimi için tek yol vardır. Şu hâlde, işçi sınıfının bitiş vuruşunu yapmasıyla büyük final gerçekleşecek ve ebedî bereket çağı başlayacaktır.

Bu son öğretisinin bakış açısından hareketle; Marx ve Ortodoks Marksizm Okulu, kapitalizmi sınırlar, düzenler ve iyileştirir gibi gözükken bütün politikaları reddeder. Bu gibi politikaların sadece beyhude değil aynı zamanda büsbütün zararlı olduklarını beyan ederler. Bu politikalar, kapitalizmin gelmesini, olgunlaşmasını ve bu suretle çökmesini geciktirmektedir. Netice itibariyle, bu politikalar ilerici değil gericidir. Bismark'ın sosyal güvenlik kanunlarına karşı oy veren ve Alman tütün endüstrisini millileştirme plânını önleyen Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni besleyen, bu idealdi. Aynı öğretinin bakış açısıyla bakıldığında; komünistler, American New Deal politikasını, çalışan insanların menfaatlerine aşırı şekilde zarar veren gerici bir entrika olarak damgaladılar.

Şunu anlamalıyız ki; müdahaleciler ve komünistler arasındaki düşmanlık, Marksizmin erken dönemi ve son dönemi arasındaki zıtlığın bir dışa vurumudur. Bu zıtlık, 1848'in Marx'ı -*Komünist Manifesto*'nun yazarı- ile 1867'nin Marx'ı -*Das Capital*'in yazarı- arasındaki zıtlıktır. Ve Marx'ın günümüzün sözde komünistlerinin politikalarını onayladığı dokümanın, *Komünist Manifesto* olarak adlandırılması hakikaten paradoksaldir.

Kapitalizmi sosyalizme dönüştürmenin iki yolu mevcuttur. Biri, bütün çiftlikleri ve dükkânları kamulaştırma ve devlet daireleri gibi bürokratik bir cihazla işletmektir. Lenin'in söylediği gibi; (1) toplumun tamamı "eşit iş ve eşit ödemeyle tek işyeri ve tek fabrika" hâline gelir, (1) bütün ekonomi "posta teşkilâtı sistemi gibi" düzenlenecektir. İkinci yöntem ise Hindenburg plânı, yani refah devleti ve plânlamanın orijinal Alman modeli yöntemidir. Hindenburg plânı, her firmayı ve bireyi, hükümetin üretim idaresi merkez kurulu tarafından çıkarılan emirlere uymaya zorlar. İşletmelerin direnişini kıran ve Yüksek Mahkeme'nin anayasaya aykırı olduğunu

açıkladığı 1933 yılında çıkarılan Millî Sanayii Canlandırma Kanunu, buna bir örnektir. Özel teşebbüsün yerine plânlamayı ikame etmeye yönelik çabalarla ima edilen fikir, bunun bir diğer örneğidir.

9. Döviz Kontrolü

Almanya ve İngiltere gibi sanayileşmiş ülkelerin, sosyalizmin bu ikinci modelini gerçekleştirmelerinin en önde gelen vasıtası döviz kontrolüdür. Bu ülkeler, iç kaynaktan yoksun oldukları için insanlarını besleyemez, giydiremezler. Bol miktarda besin ve hammadde ithal etmek zorundadırlar. Bu çok gerekli ithal mallarına ödeme yapabilmek için, pek çoğu ithal edilen hammaddelerden üretilmiş mamul maddeler ihraç etmek zorundadırlar. Böyle ülkelerde hemen hemen her iş muamelesi, doğrudan veya dolaylı olarak, ya ihracat ya da ithalat veya her ikisini yaparak yerine getirilmektedir. Hükümetin döviz alım satım tekelinden dolayı, her çeşit iş faaliyeti döviz kontrolünden sorumlu kamu idaresinin takdirine bağlı hâle gelir. Bu ülkede [ABD’nde] meseleler farklıdır. Dış ticaret hacmi, ülkenin toplam ticaret hacmiyle karşılaştırıldığında oldukça küçüktür. Döviz kontrolü Amerikalı firmaların büyük kısmını sadece çok az düzeyde etkiler. Plânlayıcılarımızın tasarılarında döviz kurunun hiçbir sorun oluşturmamasının sebebi budur. Onların uğraşı; fiyatların, ücretlerin ve faiz oranlarının, yatırımların, kâr ve gelirlerin kontrol edilmesine yöneliktir.

10. Artan Oranlı Vergilendirme

1913’te Federal Gelir Vergisinin başlamasından bugüne kadar gelir vergisi oranlarının seyrine bakıldığında görülür ki, bu verginin bir gün vasat seçmen gelirinin yüzde yüzünden daha fazlasını kapsayacağı hiç beklenmiyordu. *Komünist Manifesto*’da “ağır artan

oranlı veya derecelenmiş [bir] gelir vergisi”ni tavsiye ettiklerinde Marx ve Engels’in zihnindeki buydu.

Komünist Manifesto’nun önerilerinden biri de “bütün miras hakkının kaldırılması”dır. Şimdi ne İngiltere ne de bu ülkede [ABD’nde] hukuk kuralları bu noktaya ulaşmadı. Fakat tekrar, emlak vergilerinin geçmiş tarihine bakarsak, şunu fark etmek zorundayız ki, bu kanunlar, Marx’ın istediği hedefe oldukça fazla yaklaşmıştır. Daha şimdiden emlak vergisinin en üst dilimlerinden vergi ödeyenlerin vergileri, artık vergi olarak telâkki edilemez. Bunlar, kamulaştırma önlemleridir. Artan oranlı vergilendirme sisteminin temelini oluşturan felsefe, zengin sınıfların gelir ve servetinin serbestçe azaltılabilmesidir. Bu vergi oranlarına kendisini adayanların fark edemedikleri şey şu ki, alınan gelir vergilerinin büyük kısmı tüketilmeyecek, aksine tasarruf edilecek ve yatırıma dönüştürülecekti. Hatta bu malî politika, sadece daha fazla yeni sermaye biriktirilmesini önlemekle kalmaz, aynı zamanda sermayenin azalmasına da sebep olur. Bugün İngiltere’deki durum budur.

11. Sosyalizme Müteveccih Eğilim

İngiliz ve Alman modeli sosyalizmin bu ülkede [ABD’nde] tesisine yönelik ilerleme bazen kesintiye uğramış olsa da, geçmiş otuz yıldaki olayların akışı bir süreklilik göstermektedir. Birleşmiş Milletler bu düşünüşe, bu iki ülkeden sonra başladı ve bugün hâlâ amacından çok uzaktadır. Fakat bu siyasî eğilim değişmezse sonuç; tesadüfi ve önemsiz konularda Attle’in İngilteresi ve Hitler’in Almanya’sından farklı olmayacaktır. Orta yol politikası, süreklilik gösterebilecek iktisadî bir sistem değildir, bölüm bölüm sosyalizmi gerçekleştirme yöntemidir.

12. Kevgire Dönmüş Kapitalizm

Pek çok insan kapitalizme karşı çıkar. Onlar, plânlamayı veya artan oranlı vergilendirme yoluyla kamulaştırmayı amaçlayan kanunların pek çoğunun, özel girişime içinde hareket edebileceği bir alan sağlayan boşluklar bıraktığını vurgularlar. Bu türden boşlukların varolduğu ve yine söz konusu boşluklar sayesinde bu ülkenin hâlâ hür bir ülke olduğu hakikaten doğrudur. Fakat kevgire dönmüş kapitalizm, sağlam bir sistem değildir, bir fasıladır. Zinde güçler bu boşlukları doldurmak için iş başındadırlar. Günden güne özel teşebbüsün serbestçe iş yaptığı alan daraltılmaktadır.

13. Sosyalizmin Gelişi Kaçınılmaz Değildir

Tabii ki bu sonuç kaçınılmaz değildir. Bu eğilim, tarihte olan diğer eğilimler gibi tersine çevrilebilir. "Tabii hukukun değişmezliğiyle birlikte" meydana gelmeye mecbur olan sosyalizme göre Marksist dogma, kanıtlan yoksun keyfi bir öngörüdür ibarettir. Fakat bu nafi kehanetin sadece Marksistlere değil aynı zamanda Marksist olmayanlara da sağladığı prestij, sosyalizmin gelişmesinin esas aracıdır. Bu prestij, sosyalist tehditle cesurca savaşıacakların arasına bozgunculuğu yayar. Sovyet Rusya'nın en güçlü müttefiki, bizleri sosyalizme doğru götüren ve netice itibarıyla piyasa ekonomisinin işleyişini daha da çok kısıtlayan bütün tedbirlere sempatiyle bakma yönünden "ilerici" olan "geleceğin dalgası" öğretisidir.

En yüksek hayat standartlarını kaba bireyci bir yüzyıla borçlu olan bu ülkelerde bile kamuoyu, "bırakınız yapsınlar kapitalizmi"ni mahkûm edebilmektedir. Son elli yılda kapitalizmi yeren ve radikal müdahale-

ciliği, refah devletini, sosyalizmi savunan binlerce kitap basılmıştır. Serbest piyasa ekonomisinin işleyişini uygun olarak açıklamaya çalışan çok az kitap halk tarafından nerdeyse hiç fark edilmedi. Veblen, Commons, John Dewey ve Laski gibi yazarlar coşkuyla övülürken, bu az sayıda kitabın yazarları sönük/geri plânda kaldı. Çok iyi bilinen hakikat şu ki; Hollywood gibi meşru bir endüstri, hür teşebbüs konusunda pek çok romandan daha az eleştireldir. Bu ülkede her sayısında özgürlüklere şiddetle saldıran birçok süreli yayın vardır. Diğer ülkelerin lüks mallar olarak adlandırdıkları iyi yiyecekler ile barınakları, arabaları, buzdolaplarını, radyolar ile diğer şeyleri insanların büyük çoğunluğuna sağlayan bir sistemi isteyen hemen hiçbir fikir dergisi yoktur.

Özel teşebbüs sistemini muhafaza etmek için çok az şey yapıldı. Bilhassa yıkıcı tedbirler için ağır hareket ettikleri zaman başarılı olduklarını düşünmüş olanlar, sadece orta yol politikacılarıdır. Onlar daima geri çekilirler. Sadece on veya yirmi yıl önce tartışılmaz kabul ettikleri önlemlere bugün müsamaha göstermektedirler. Bu önlemleri bugün sorgulamadan kabul edenler, birkaç yıl içinde diğer tedbirlere de razı olacaklardır. Totaliter sosyalizmin gelmesini önleyebilecek olan şey, sadece, ideolojilerdeki tam değişimdir. İhtiyacımız olan şey; ne anti sosyalizm ne de anti komünizmdir; aksine, çağımızı geçmiş çağların görece olarak sıkıcı koşullarından ayıran bütün zenginliklerimizi borçlu olduğumuz bir sistemi, açıkça onaylamaktır.

* Bu makale Mises'in *Middle of the Road Policy Leads to Socialism* adlı kitabının önsözüdür.

Çeviren: Taliba Kasım- Yusuf Şahin